

LBRIS

We know
books

TAKE IONESCU

AMINTIRI

Cuvânt-înainte de *Alin Spânu*

**METEOR
PRESS**

Cuprins

CUVÂNT-ÎNAINTE - de Alin Spânu	3
NOTE FUGARE PE MARGINEA „AMINTIRILOR”	13
PREFAȚĂ	19
DECLARAȚIE DOMNULUI POINCARÉ	21
PRINȚUL LICHNOWSKY	25
CONTELE BERCHTOLD	33
MARCHIZUL PALLAVICINI	37
REGELE CAROL ÎN TIMPUL RĂZBOIULUI	42
CONTELE GOLUCHOWSKY	50
2 AUGUST 1914	55
KIDERLEN-WAECHTER	60
CONTELE AERENTHAL	71
CONTELE CZERNIN	77
CONTELE MENSENDORF	85
PACIFISMUL ANGLIEI	89
PRINȚUL DE FÜRSTENBERG	92
HERR RIEDL	98
CONTELE SZECZEN	103
KAIZERUL	106

SIR DONALD MACKENZIE WALLACE	113
BARONUL BANFY	116
POLITICA ROMÂNEASCĂ	120
LACRIMI	122
UN VĂR AL LUI TISZA	125
CONTELE TISZA	128
TALAAAT-PAȘA	130
PRINȚUL DE BÜLOW	137
POST SCRIPTUM	141
ULTIMII MEI NEMȚI	144
TATICHEF	154
FRANCEZI ȘI TEUTONI	158
ITALIA CEA NOUĂ	162
ELEUTHERIOS VENIZELOS	165

Rog pe cititor să socoată Amintirile acestea ca o simplă prefață la Memoriile mele asupra originilor și evenimentelor războiului, memorii pe care le voi sfârși în curând.

Am adăugat câteva pasaje, din discursul pe care l-am rostit în Adunarea Deputaților României, la 16 și 17 decembrie 1915, pentru că ele pot să fie de ajutor ca să se înțeleagă atitudinea țării mele.³

Paris, 31 decembrie 1918.

TAKE IONESCU

³ Am suprimat din traducerea românească acest capitol, întrucât toate cuvântările d-lui Take Ionescu rostite între anii 1915-1918, deci și aceasta, le-am publicat anul trecut în volumul „Pentru România-Mare” (n.tr.).

DECLARAȚIE DOMNULUI POINCARÉ^{4, 5}

Sosii la Paris în seara zilei de 31 decembrie 1912. Eram în drum spre Londra, unde voiam să mă folosesc de punctul mort la care ajunseseră negocierile între turci și balcanici, pentru a regula în mod pașnic neînțelegerea noastră teritorială cu Bulgaria. Aveam de gând să ofer bulgarilor – ceea ce, la data aceea, însemna Ligii balcanice – sprijinul României și în caz de nevoie ajutorul ei militar, pentru a sili pe Turcia să cedeze în chestiunea Adrianopolului⁶.

Puterile nu mai știau ce să facă. Se simțea că simplele note colective riscau să nu izbutească, iar pentru o demonstrație navală, singura în stare să scape cu fața curată guvernul lui Kiamil⁷, puterile – din pricina geloziei și a neîncrederii – nu se puteau înțelege. Pe de altă parte, era sigur că rezistența armată a Turciei

⁴ *La Roumanie* de joi 2 (15) iulie 1915.

⁵ Raymond Poincaré (1860-1934), om politic, avocat, prim-ministru al Franței (1912-1913, 1922-1924, 1926-1929), președinte al Franței (1913-1920) (n.ed.).

⁶ În timpul primului război balcanic, orașul Adrianopol (Edirne în limba turcă, situat în Turcia europeană), de mare importanță strategică, a fost ocupat de trupele Ligii balcanice, în urma unui asediu care a durat din 21 oct./3 nov. 1912 până în 13/26 martie 1913 (n.ed.).

⁷ Mehmed Kiamil Pașa (1833-1913), mare vizir al Imperiului Otoman (1885-1891, 1895, 1908-1909, 1912-1913) (n.ed.).

era isprăvită și chiar pentru ea ar fi fost o binefacere să i se forțeze nițel mâna. Dacă s-ar fi făcut atunci aceasta, Turcia ar fi scăpat de Enver⁸ și de nenorocirile care o copleșesc.

E de prisos să repet ceea ce de atâtea ori am spus, că ideea unui război cu Bulgaria și, prin urmare, cu toți balcanicii, prietenii noștri de veacuri, îmi era respingătoare.

Un asemenea război putea atrage după el conflagrația europeană, în care noi ne-am fi găsit alături de Austro-Ungaria, perspectivă care-mi era cu totul odioasă. În ea vedeam îngroparea întregului nostru viitor, a întregului nostru ideal.

Tot mai speram că bulgarii aveau să-și dea seama de situație și că au să se grăbească să primească sugestiunile mele. Dacă o făceau, pacea cu Turcia ar fi fost semnată în cele dintâi zile ale lui ianuarie 1913, cel de-al doilea război balcanic n-ar fi avut loc probabil niciodată, iar războiul general ar fi fost întârziat cine știe cu câți ani.

Oricare ar fi fost speranța mea pentru o înțelegere cu Bulgaria, îmi dădeam cu toate acestea seama că se putea să nu izbutească și, prin urmare, că voi avea nevoie de sprijinul binevoitor al marilor puteri.

Iată de ce, înaintea plecării mele din București, am anunțat vizita mea la d. Poincaré, pe atunci președinte al consiliului.

*

* *

D. Poincaré mă primi la 1 ianuarie 1913, la ceasurile 8 și jumătate dimineața, oră care la Paris e absurdă. Dar trebuia să plec la

⁸ Ismail Enver Pașa (1881-1922), ofițer și om politic turc, principalul conducător militar al Imperiului Otoman în perioada războaielor balcanice (1912-1913), a făcut parte din triumviratul care a condus *de facto* Imperiul Otoman în timpul Primului Război Mondial (n.ed.).

Londra după-amiază și la ceasurile 10 d. Poincaré urma să se ducă la Elysée pentru felicitările de Anul Nou.

Cerui d-lui Poincaré sprijinul Franței în greutățile ce aveam cu Bulgaria. El îmi făcu cele mai călduroase încredințări de prieteșug pentru România; îmi făgădui tot ajutorul; dar, îmi zise el, „acțiunea mea este în chip firesc stânjenită de faptul că Bulgaria se găsește în cele mai cordiale legături cu aliata noastră, pe când dv., după convenția militară pe care o aveți cu Austro-Ungaria, o să vă găsiți în tabăra dușmanilor noștri în cazul când ar izbucni războiul. Știți bine, adăugă el – și era nu se poate mai sincer –, că noi nu dorim războiul și că facem totul pentru a-l evita. Dar dacă adversarii noștri ne-ar sili să-l acceptăm, nu ne-ar fi totuna să știm că cele 300.000 de baionete ale dv. se găsesc în tabăra dușmanilor noștri”.

Tratatul dintre România și Tripla Alianță trebuia să rămână secret. Fusei deci nevoit să pretind că eu nu cunoșteam numita alianță.

Președintele consiliului francez, care știa ce știa, mă întrebă dacă-l puteam asigura că, în caz de război – un război pe care desigur niciodată Franța nu l-ar provoca – putea nădăjdui că Franța și aliații ei nu ar găsi armata română în fața lor.

Personal, de mulți ani eu nu mai credeam că dorobanții s-ar putea bate vreodată alături de honvezi; dar la 1 ianuarie 1913 mi-ar fi fost cu neputință să iau un angajament formal în numele României.

M-am mulțumit să spun d-lui Poincaré că nu-i puteam da un răspuns, dar că, dacă aș fi în locul său, aș da României tot ajutorul în marginile alianțelor și obligațiunilor mele, și aș lăsa ca viitorul să-mi dovedească dacă am lucrat cuminte.

*

* *

Evenimentele de la 1913 mă întăriră în credința mea. Văzui cu cea mai mare limpezime că ideea de a face să curgă sângele românesc pentru gloria maghiarismului era o atât de mare absurditate, încât nimeni pe lume n-ar fi putut-o înfăptui.

La 9 septembrie 1913, făcui din nou o vizită d-lui Poincaré, ajuns președinte al Republicii. Și cum d. Poincaré mă felicită pentru izbânzile României, mă folosii de prilej pentru a-i spune:

„Mi-ați pus, la 1 ianuarie, o întrebare la care atunci n-am putut răspunde. Vă aduc astăzi răspunsul. Dacă războiul ar izbucni – și eu sper că omenirea va fi cruțată de o asemenea năpastă –, n-ați găsi armata română în tabăra dușmanilor dv.

– Ce, ați denunțat tratatul de alianță? mă întrebă el.

– Nu știu nimic despre vreun tratat. Ceea ce știu însă e că armata română n-o să se găsească în tabăra dușmanilor dv. De aceasta sunt absolut sigur. Și de n-aș ști că, întocmai ca și mine, credeți în pace și faceți totul pentru a o păstra, v-aș spune că evenimentele îmi vor da dreptate. Să nădărdim că nu vor avea niciodată prilejul să mi-o dea.

– Dar sunteți sigur că o să rămâneți încă multă vreme la putere?

– Departe de mine. Peste două luni n-am să mai fiu la guvern. Nu face nimic. Ceea ce vă afirm nu atârână de persoanele care vor fi la guvern. După cele întâmplate în vara aceasta⁹, nimeni nu va putea face România să meargă împotriva voinței ei, a cerințelor, onoarei și a ursitei ei”.

⁹ Al doilea război balcanic (iunie-iulie 1913), în care Bulgaria a fost înfrântă de coaliția formată din Serbia, Grecia, România și Imperiul Otoman. Prin tratatul semnat la Conferința de Pace de la București din 28 iul./10 aug. 1913, României i-a revenit „Cadriaterul” (jud. Durostor și Caliacra, din sudul Dobrogei) (n.ed.).

PRINȚUL LICHNOWSKY¹⁰

I

Prințul Lichnowsky¹¹ a fost, acum mai bine de douăzeci de ani, secretar al legațiunii germane la București.

L-am cunoscut în vremea aceea. Era un tânăr deștept, vesel, plin de duh și cu adevărat mare senior. Polonez de origine, diplomatul acesta german avea mlădierea, vioiciunea și lustrul rasei sale. Am avut împreună cele mai bune legături.

Nu-l mai revăzusem până în cele dintâi zile ale lui ianuarie 1913, când mă dusei la Londra pentru a încerca să ajung la o înțelegere cu d. Daneff¹² asupra conflictului bulgaro-român.

Prințul Lichnowsky reintrase în diplomație după o foarte îndelungată absență. N-o făcuse decât în urma repetatelor stăruințe ale Kaizerului, care crezuse că singurul om în stare să ia locul baronului Marschall¹³, socotit ca cel mai iscusit din diplomației germani, nu putea fi decât Lichnowsky. Trebuie să spun în treacăt

¹⁰ *La Roumanie* de miercuri 23 septembrie (6 octombrie) 1915 și de joi 24 septembrie (7 octombrie) 1915.

¹¹ Karl Max von Lichnowsky (1860-1928), diplomat german, ambasador în Austro-Ungaria (1902-1904) și în Marea Britanie (1912-1914) (n.ed.).

¹² Stoian Petrov Danev (1858-1949), om de stat bulgar, prim-ministru (1902-1903, 1913) (n.ed.).

¹³ Adolf Marschall von Bieberstein (1842-1912), om politic și diplomat german, secretar de stat pentru afaceri externe (1890-1897), ambasador în Imperiul Otoman (1897-1912), ambasador în Marea Britanie (1912) (n.ed.).

că, cu toată valoarea sa, Marschall nu făcuse mare lucru în Anglia; rămăsese prea mult timp la Constantinopole ca să poată fi un bun reprezentant la Londra.

Prințul Lichnowsky își luă sarcina în serios. El își bătu mult capul. Câștigă încrederea tuturor și în foarte scurt timp făcu minuni. Trebuie să mărturisesc că Lichnowsky era un om de o netăgăduită sinceritate, că limbajul lui impresiona prin limpezime și pitoresc. El e acela care, vorbindu-mi de cele două mici colțuri de pământ care intrau în Dobrogea noastră și pe care Danefff mi le oferea crezând că dă marea cu sarea, le numea „cele două țâțe ale căței”.

N-o să istorisesc acum raporturile mele cu Lichnowsky în ianuarie 1913.

Țin să recunosc că el fuse mai mult decât prietenos și amabil, că mi-a făcut adevărate servicii, mergând până la a face în conferință o propunere în favoarea noastră, fără să aștepte autorizația guvernului de la Berlin. Voi vorbi despre toate acestea altă dată.

Totuși din epoca aceea două puncte: Lichnowsky îmi afirma că relațiunile dintre Germania și Anglia erau excelente. Iar a doua zi Sir Edward Grey¹⁴ îmi spunea: „Dacă prințul Lichnowsky face propunerea de care vorbiți, îi fac cea mai bună primire, ca de altfel la tot ceea ce vine de la ambasadorul Germaniei. Relațiunile noastre sunt foarte bune”.

Asta, curând după Agadir¹⁵, era cu adevărat remarcabil. Am conchis deci că nu era nicio primejdie de război european și scrisei

¹⁴ Edward Grey ((1862-1933)), om de stat britanic, ministru al afacerilor externe (1905-1916) (n.ed.).

¹⁵ A doua criză marocană (iulie 1911) a fost provocată de apariția unui crucișător german lângă portul Agadir, din Maroc, pentru o eventuală intervenție militară împotriva Franței. Criza s-a terminat cu acceptarea de către Germania a controlului francez asupra Marocului, în schimbul unor teritorii din Congoul francez (n.ed.).

la 7 ianuarie 1913, Regelui Carol, că eram sigur că războiul general n-avea să izbucnească încă.

La aceeași epocă, Lichnowsky îmi spunea într-o zi: „O să facem pentru d-voastră tot ce vom putea; dar mijloacele noastre sunt mărginite. Trebuie să vă adresați la Viena. Dacă vrea, Austria are mare putere la Sofia. Sunt sigur că Austria și Bulgaria au ceva între ele. Nu știu precis ce anume, dar sunt sigur că ceva este”.

*

* *

În primăvara lui 1914, am stat șase zile la Londra. Prințul Lichnowsky dădu un dejun în cinstea mea. Era de față, firește, întreaga ambasadă, cu prea faimosul Kühlmann, pe atunci consilier de ambasadă, actualmente ministru la Haga, care, din nenorocire, stătea în corespondență cu Împăratul fără știrea lui Lichnowsky și dădea la Berlin informațiuni false despre starea de lucruri din Anglia.¹⁶

Întrebai pe Lichnowsky care erau relațiunile cu Anglia și dacă era tot așa de mulțumit ca în ianuarie 1913. El îmi răspunse că izbutise, că Germania și Marea Britanie erau în cei mai buni termeni.

„Am spus Împăratului, îmi zise el, că nimic nu era mai ușor pentru noi decât să întreținem raporturi excelente cu Anglia, fiindcă Anglia ține în mod sincer la pace. Pentru aceasta n-avem decât să nu atacăm și să nu căutăm gâlceavă Franței căci, în cazul acesta, Anglia ar merge până la cel din urmă om al ei și până la cel din urmă shilling. Și cum noi n-avem niciun interes să nu dăm

¹⁶ De atunci Kühlmann a cunoscut apogeul și căderea. Încheind tratatele de la Brest-Litovsk și de la București, el a demascat Germania și, fără să vrea, ne-a servit enorm.